

К Ш И Ш Т О Ф

ЗАНУССІ

Стратегії життя,

АБО ЯК З'ЇСТИ ТІСТЕЧКО І ДАЛІ ЙОГО МАТИ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2015

Розділ I
Вік мій дитинний, вік мій невинний¹.
Юність...

«Я народився...» Так починається будь-яка біографія, хоча інформація це надлишкова (мовлячи по-вченому, редундантна): адже, коли вже я це пишу, це значить, що я живу, а якщо живу, то мусив же я колись народитись.

Народився я за три місяці до початку війни. Було це так давно, що нині вже доводиться уточнювати: Другої світової війни, а не корейської чи балканської. А от коли я кажу про це в Росії, то можу не уточнювати: для мешканців колишнього Радянського Союзу війна розпочалася 1941 року, і війна це була ніяка не світова, а «вітчизняна», — себто не було жодних союзників, не було західного фронту і програми лендлізу. Місце народження накидає людині певну перспективу історії. Чи існує в питаннях історії єдина об'єктивна істина? Нещодавно посол Російської Федерації під час публічної зустрічі Польсько-російського форуму громадянського діалогу переконано заявив, що поляки та росіяни ніколи не дійдуть згоди у поглядах на історію. Гадаю, посол висловлювався в дусі постмодерністського релятивізму — тобто виходив з того, що істини не існує. Я хочу вірити у протилежне — що вона існує,

¹ Цитата з вірша Адама Міцкевича «Полились мої сльози...» (перф. Максима Рильського).

хоча ніхто не має на неї монополії. Минули роки, перш ніж ми з німцями зблизили наші погляди на історію. Можливо, і з росіянами колись вийде?

...Червень напередодні війни. Варшава, середмістя. Народився я в якійсь клініці чи то на Познанській, чи то на вулиці Емілії Плятер, а невдовзі оселився на Єрусалимських Алеях, на перехресті з вулицею Панкевича, в помешканні, що його мої батьки тільки-но найняли; в цьому ж приміщенні містилася й контора мого батька. Батько тримав будівельну фірму і виконував якісь замовлення на будівництві Головного вокзалу, що розташовувався тоді навпроти нашого будинку — там, де нині Центральний вокзал.

Пам'ятаю рештки варшавського Головного вокзалу після війни: багатоповерховий портал після вибуху похилився в бік Маршалковської. Солідний, либонь, був вокзал, якщо навіть в аварійному стані справляв таке сильне враження. А може, просто я був малий і тому все навколо видавалося мені великим? Мабуть, кожен пам'ятає краєвиди з дитинства, що здаються в ту пору набагато масштабнішими, ніж потім, коли вже побачиш їх із перспективи дорослої людини.

Коли мені хочеться розпочати свою біографію з дотепу, я пишу, що вродився заможним немовлям. Здається, я мав свою окрему кімнату, до якої всім слід було заходити в білих фартухах, щоб не переносити бацил. При мені була доглядальниця: я був пізньою і, схоже, дуже бажаною дитиною, коло якої надмірно упадали. Кажуть, уже тоді я був наділений гучним голосом: він супроводжує мене все життя, і я гадаю, що користь від нього десь така ж, як і від високого зросту, — тобто геть спорадична. Щоразу, коли під час зйомок треба гукнути без мікрофона — так, щоб усі почули, — зробити це зголошуюсь я.

Батько, Єжі Зануссі, та мама, Ванда Зануссі. 1941 р.

Вертаючись до тих розкошеств, у яких я зустрів пору свого раннього дитинства: у вересні Варшаву почали бомбувати, і надмірним турботам про гігієну настав кінець. Коли повиходили з ладу водогони, мама в ложечці кип'ятила над свічкою воду з калюжі — можливо, саме завдяки цьому я не виріс алергіком.

Тепер я мав би сказати щось про батьків, про родину, а в цілому — про родовід. Відколи я одружений з Ельжбетою¹, яка знає більш як тисячолітню історію

¹ *Ельжбета Ідалія Рохольська-Зануссі* (нар. 1940 р.) — представниця старовинного графського роду, дружина Кшиштофа Зануссі.

З батьком. 1941 р.

своїх предків, я й собі силкуюся відкопати щось про коріння своєї родини. Та максимум, що я можу, це послатися на Венецію XIV століття. Історія роду Зануссі в північноіталійській провінції Фріулі веде до невеличкого замку в Порденоне (сто років він перебував у руках цієї родини, хоча не вона його збудувала, та і втримати його вона не змогла). Потім у Зальцбургу перебіжно з'являється художник доби пізнього бароко: його маленька картина висить у віденському Бельведері одразу біля входу, з лівого боку.

Далі ми переносимось у часи імперії Габсбургів: у ту пору члени родини Зануссі брали участь у будів-

ництві залізниці, що вела від Трієста до Відня, а потім через Краків до столиці Галичини — Львова, який німці називали Лембергом, а італійці — Леополі. Ось так мої предки по батьковій лінії оселилися в Польщі. Що ж до материнської лінії (дівоче прізвище матері — Невядомська), то тут відшукати вдалося небагато. Мій дід Александер народився в Сибіру, батьки його, ймовірно, були заслані туди після повстання 1863 року. Рано осиротівши, він начебто пішки прийшов у Європу. Три роки йшов уздовж залізничних колій, дістався до Петербурга, почав працювати шпалерником і за якийсь час відкрив свою майстерню — якщо вірити родинним легендам, це була невеличка меблева фабрика. Після революції його підприємство вже мало філію у Варшаві, а скоріш за все, була в нього та філія й раніше: адже моя мати народилася у Варшаві в першому десятилітті минулого сторіччя. Померла вона нещодавно, проживши майже сто років.

На зустрічах із публікою я охоче переповідаю різні родинні перекази. Я сценарист, тому з легкістю вигадую подробиці, покликані загострити драматизм описуваного. Славетна історія предків осяває нас промінням чужої слави, та хвалитися цим, по суті, суєтно: адже в тому, що звершили наші предки, немає жодної нашої заслуги. Натомість це накладає певні зобов'язання: виходить, що люди, які жили до нас, визначили в родині модель і стандарти поведінки, окреслили висоту прагнень, довели свою повагу до цінностей, які ми поділяємо.

Та мене водночас і щиро смішить, і щиро засмучує снобізм тих, хто намагається вивищитися, підкреслюючи своє шляхетське походження, спорідненість з аристократами, гріючись у промінні заслуг предків. Це реакція на постійний суспільний пресинг у ПНР: